

μέλος, ὅπερ τῶν ὑδάτων ἢ ἀθρόα εἰσόδος διέκοψεν εἰς τὰ χεῖλη τῆς πρῶν ξηρᾶς τάφρου, τῆς σήμερον εὐτυχούς καὶ εὐοίωνου θαλασσίας διώρυγος τῆς Κορίνθου.

ΣΠΥΡΙΔΩΝ ΠΑΓΑΝΕΛΗΣ

ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΑ

Εὐχαρίστως ἀρχόμεθα σήμερον τῆς διὰ τῆς Ἑστίας δημοσιεύσεως σειρᾶς πανομοιότυπων ἑλληνικῶν χειρογράφων ἀξίων λόγου διὰ τὸ περιεχόμενον αὐτῶν ἢ περιεργῶν διὰ τὸν ρυθμὸν τῆς γραφῆς ἢ ἄλλως ἀξίων γνώσεως. Θέλομεν δὲ συνοδεύει τὰ πανομοιότυπα δι' ἐπεξηγηματικῶν κειμένων τοῦ καθηγητοῦ κ. Σπυρίδωνος Λάμπρου, ὅστις δὲν θὰ περιορίζεται εἰς μόνην τὴν περιγραφὴν τῶν χειρογράφων, ἐξ ὧν εἶνε εἰλημμένα τὰ πανομοιότυπα, ἀλλὰ θὰ ποιικίλλῃ τὴν περιγραφὴν καὶ δι' ἄλλης σχετικῆς ὕλης εἴτε περὶ τῶν βιβλιοθηκῶν ἐν αἷς ἀπόκεινται τὰ περὶ ὧν ὁ λόγος χειρόγραφα, εἴτε περὶ τοῦ συγγραφέως εἰς ὃν ἀνήκουσιν, εἴτε περὶ τοῦ τρόπου καθ' ὃν εἶνε γεγραμμένα. Σ. τ. Δ.

Α'

Ἄγιογραφικὸς κώδιξ τοῦ Ἐριμᾶ.

Ὀλίγα ἦσαν κατὰ τὸν ἡμέτερον αἰῶνα τὰ εὐρήματα ἀπολωλότων συγγραφέων τῆς ἀρχαιότητος πρὶν ἢ διὰ τῆς ἀνακαλύψεως καὶ ἀναγνώσεως τῶν ἐξ Αἰγύπτου ἑλληνικῶν παπύρων καὶ τῶν λειψάνων τῆς βιβλιοθήκης τῆς Κροκοδείλων πόλεως (Ἀρσινόης) ἀνοιχθῆ ἢ ὁσημέραι ἀφθονοῦσαν ῥέουσα ἐκείνη πηγῇ, ἐξ ἧς ἀπέρρευσαν ἀποσπάσματα πολῦτιμα τοῦ Εὐριπίδου, τοῦ Ἀλκμάχου, τῆς Σαπρούς καὶ τέλος ἡ ἀνεκτίμητος Ἀθηναίων πολιτεία τοῦ Ἀριστοτέλους καὶ τοῦ Ἡρώδου οἱ μῦθοι. Μόλις που δυνάμεθα πρὸ τῶν προσφάτων τούτων ἀνακλύψεων νὰ ἀναφέρωμεν τὴν ὑπὸ τοῦ ἡμετέρου Μουσοφύδου ἐκ χειρογράφου συμπλήρωσιν τοῦ Περὶ ἀντιδόσεως λόγου τοῦ Ἰσοκράτους καὶ ἐρμαῖά τινα ἦτον ἀξιόλογα ἀποκαλυφθέντα ἐν κώδιξι παλιμψήστοις ὑπὸ τῆς ἐπιμονῆς τῶν φιλολόγων. Οὕτως εἶχον τὰ πράγματα, ὅτε κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς ἐκτῆς τοῦ ἡμετέρου αἰῶνος δεκάδος ὁ ἐπιστημονικὸς κόσμος ἔμαθε μετ' ἐκπλήξεως, ὅτι, θησαυροὶ τέως ἀγνωστοὶ τῆς ἑλληνικῆς φιλολογίας ἀπεκαλύφθησαν ἐν ταῖς κρύπταις τῶν μοναστηρίων τῆς Ἀνατολῆς καὶ ὅτι ὁ μυστηριώδης Ἄθως ἀπέδιδεν εἰς τὴν φιλολογικὴν ἐπιστήμην ὅσα ζηλοτύπως ἔκρυπτεν ἐπὶ αἰῶνας ἐν τοῖς κρυφῶσιν αὐτοῦ. Οἱ νέοι κώδικες ἀπεκάλυπτον τὰς τύχας τῆς ἀρχαίας Αἰγύπτου, τὴν ἱστορίαν τῆς Κεραλληνίας καὶ τῆς Σύμης, τὴν ἱερογλυφικὴν σοφίαν τῶν κατοίκων τῆς κοιλάδος τοῦ Νείλου καὶ τὴν πρωτοφανῆ γνῶσιν, ὅτι οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες εἶχον προδράμει τοῦ νεωτέρου πολιτισμοῦ καὶ ἐκεῖ ὅπου δὲν φανταζόμεθα, πρῶτοι ἐφευρόντες τὴν ἠλιουτυπίαν καὶ ποιησάμενοι χρῆσιν τῆς δαγερροτυπίας αἰῶνας πολλοὺς πρὸ τοῦ Δαγέρρου. Ὁ εὐτυχὴς δὲ κάτοχος τῶν τοιούτων πολῦτιμων χειρογράφων, ὁ θησαυροφύλαξ τῆς βιβλιοθήκης ἐκείνης τῶν ἀγνώστων συγγραφέων, ἐν οἷς

εἰδείχον τὰ ὀνόματα τοῦ Εὐλύρου καὶ τοῦ Οὐρανίου, ἦτο ἀνὴρ Σταγείριτης, καὶ ὠνομάζετο Κωνσταντῖνος Σιμωνίδης. Ὅποιον πολῦτιμον ἀπόκτημα διὰ τὰς εὐρωπαϊκὰς βιβλιοθήκας ἢ κατάθεσις ἐν αὐταῖς τῶν κειμηλίων τοῦ Σιμωνίδου! Ὁ κύριος αὐτῶν συγκατετίθετο μετὰ δυσκολίας καὶ ἄκων μόνον ἀντὶ ἀδρού χρήματος νὰ παραχωρήσῃ αὐτά. Ἡ Ἑθνικὴ βιβλιοθήκη τῶν Ἀθηνῶν ἐδικαιοῦτο νὰ προτιμηθῇ. Ἄλλ' ἐπιτροπεῖα συστάσα πρὸς ἐξέτασιν καὶ ἐκτίμησιν αὐτῶν ἠδίκησεν, ἐκ παλαιογραφικῆς ἀμαθείας, ἴσως δὲ καὶ ζηλοφθονίας, τὸν εὐτυχῆ εὐρετὴν, κηρύξασα πλαστὰ τὰ χειρόγραφα του. Εἶνε δὲ γνωστὸν, ὅτι οὐδεὶς προφήτης δεκτὸς ἐν τῇ πατρίδι αὐτοῦ. Διὸ, μάτην ἀντεπεξελθὼν ἐν Ἀθήναις ὁ Σιμωνίδης πρὸς τὰς ἀσόφους ἐπιθέσεις τοῦ Ραγκαβῆ καὶ τοῦ Κουμανοῦδου, συμπαρέλαβε τὸ βαρῦτιμον φορτίον τῶν κειμηλίων του, καὶ ἀπῆλθεν εἰς τὴν Δύσιν, ὅπου τὰ ἐρμαῖα αὐτοῦ ἐμελλον νὰ τύχῃσι καλλιτέρας ἐκτιμήσεως, ἀλλὰ καὶ τιμήματος ἐν χώραις, ὅπου τὰ ὄμματα τῶν λογίων δὲν ἐτύφλωνεν ὁ φθόνος! Ἄν ἐκλείοντο εἰς τὸν Σιμωνίδην αἱ θύραι τῆς Ἑθνικῆς βιβλιοθήκης τῶν Ἑλλήνων, ἦσαν ἀνοικτοὶ οἱ πυλῶνες τοῦ Βρεττανικοῦ μουσείου καὶ τῶν βιβλιοθηκῶν τῆς Λειψίας καὶ τοῦ Βερολίνου. Ἄν ἐβῶον καὶ ἔγραφον κατ' αὐτοῦ ἐν Ἀθήναις ὁ Ραγκαβῆς καὶ ὁ Κουμανοῦδης, ἀλλ' ἦτο ἔτοιμος ἐν Λειψίᾳ νὰ τον ὑποδεχθῆ με ἀνοικτὰς ἀγκάλας ὁ Dindorf.

Δὲν εἶνε τοῦ παρόντος ἡ ἐκθεσις τοῦ τρόπου καθ' ὃν κατῳρθωσεν ὁ Σιμωνίδης νάπατήσῃ τοὺς Γερμοιραῖα λύσις διὰ τοῦ ἐν Λειψίᾳ τότε σπουδάζοντος Ἀλεξάνδρου Λυκούργου, τοῦ ἔπειτα ἀρχιεπισκόπου Σύρου, ἀποκαλύψαντος τοὺς δόλους τοῦ ἀγύρτου, καὶ τῆς ἀναμίξεως τῆς ἀστυνομίας τοῦ Βερολίνου. Τὴν φιλολογικὴν ταύτην μυθιστορίαν ἐπιφυλασσόμεθα νὰ ἐκθέσωμεν ἄλλοτε εἰς τοὺς ἀναγνώστας τῆς Ἑστίας.

Ἐγράψαμεν δὲ τὴν ἀναγκαίαν ταύτην εἰσαγωγὴν, ἐπειδὴ τὰ ἤδη παρ' ἡμῶν ἐκτεθέντα συνδέονται στενωῶς πρὸς τὸ χειρόγραφον, οὗ πανομοιότυπον δημοσιεύεται ἐνταῦθα.

Μεταξὺ τῶν χειρογράφων, ἅτιν' ἀπετέλουν τὸ φορτίον τοῦ Σιμωνίδου, εὕρισκοντο καὶ τρία φύλλα περιέχοντα μέρος τοῦ Ποιμένος τοῦ Ἐριμᾶ.

Ὁ Ἐριμᾶς ἦτο ἐκκλησιαστικὸς πατήρ ἐκ τῶν ἀρχαιοτάτων. Ἡ δὲ συγγραφή αὐτοῦ ἢ ἐπιγραφομένη Ποιμὴν διαιρεῖται μὲν εἰς τρία βιβλία, ὧν τὸ πρῶτον ἐπιγράφεται Ὅρασεις, τὸ δεῦτερον Ἐντολαὶ καὶ τὸ τρίτον Παραβολαί, περιέχει δὲ ἠθικὴν διδασκαλίαν ἣν παριστάνεται παρέχων ὑπὸ τύπον ἐντολῶν εἰς τὸν συγγραφέα ἄγγελός τις δίκην ποιμένος διδάσκοντος αὐτόν. Ἀναμιγνύεται δ' ἐν τῇ συγγραφῇ ταύτῃ ἡ ἠθικὴ τῶν ἀποστόλων μετὰ δογματῶν νεοπλατωνικῶν. Καὶ ἐν μὲν παλαιότεροις χρόνοις ἐθεώρειτο ὁ Ποιμὴν γραφεὶς περὶ τὸ 92 μ. Χ. ὑπὸ Ἐριμᾶ μαθητοῦ τοῦ Παύλου καὶ ἐπισκόπου Φιλιππῶν ἢ Φιλιππουπόλεως τῆς Μακεδονίας. Οἱ δὲ νεώτεροι ἀποδέχονται μᾶλλον ὡς συγγραφέα ἄλλον ὁμώνυμον Ἐριμᾶν, ἀκριά-

σαντα μετὰ τὰ μέσα τοῦ δευτέρου αἰῶνος καὶ ὄντα ἀδελφὸν τοῦ ἐπισκόπου Ῥώμης Πίου.

Ὡς εἰκὸς ἢ συγγραφή αὕτη ἀποστολικῆ πατρὸς ἐκ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων τῆς ἐκκλησίας εἶνε ἔργον περισπούδαστον διὰ τοὺς θεολόγους. Ἄλλ' αὐτῶς τὸ ἔργον, καίπερ ἑλληνιστὶ γραφέν, μέχρι τινὸς μόνον ἐκ ξένων μεσαιωνικῶν μεταφράσεων ἦτο γνωστὸν, πλήρες δὲ περιείχετο μόνον ἐν δύο λατινικαῖς μεταφράσεσι καὶ ἐν τῇ αἰθιοπικῇ. Οὕτως εἶχον τὰ κατὰ τὸν Ποιμένα τοῦ Ἐρμᾶ, ὅτε διὰ τῆς ὑπὸ τοῦ Tischendorf ἀνακαλύψεως τοῦ Σιναιτικῆ κώδικος ἐγνωρίσθη μέρος μικρὸν τοῦ ἑλληνικοῦ πρωτοτύπου τοῦ Ἐρμᾶ. Ἀλλὰ περὶ τοὺς αὐτοὺς χρόνους ἔφθανεν εἰς Λειψίαν τῷ 1855 ὁ φόρτος τοῦ Σιμωνίδου, φέροντος σὺν τοῖς ἄλλοις καὶ τὸ πλείστον τοῦ Ποιμένους ἑλληνιστὶ γεγραμμένου. Τὸ κείμενον δὲ τοῦτο δὲν ἦτο ὅλον ἐν ἀρχαίοις χρόνοις γεγραμμένον. Τρία μόνον φύλλα ἦσαν ἐκ παλαιοῦ, καὶ δὴ γνησίου, χειρογράφου τοῦ Ἐρμᾶ, πυκνότατα γεγραμμένου, τὸ δὲ λοιπὸν μέρος ἦτο ἀπόγραφον αὐτοῦ τοῦ Σιμωνίδου ἐκ τοῦ αὐτοῦ κώδικος εἰς ὃν ἀνήκον τὰ τρία πρωτότυπα φύλλα. Ἔλεγε δὲ ὁ Σιμωνίδης, ὅτι τὰ φύλλα ἐκεῖνα εἶχε λάβει ἐκ τοῦ ἐν τινι μονῇ τοῦ Ἁγίου Ὄρους ἀποκειμένου χειρογράφου, ἐξ οὗ καὶ ἀντέγραψε πιστῶς τὸ λοιπὸν μέρος. Περὶ δὲ τῆς μονῆς, ἐν ἣ εὐρίσκειτο τὸ χειρόγραφον, ἔλεγεν ἀόριστα καὶ συγκεχυμένα, ὅτε μὲν ἀναφέρων τὴν μονὴν Γρηγορίου, ὅτε δὲ ἀνυπαρκτὸν τινα μονὴν Γεωργίου, ἄλλοτε δ' ὀρίζων τὴν μονὴν Διονυσίου ὡς τόπον εὐρέσεως. Καὶ ἄλλο δὲ ἀπόγραφον παρουσίασεν ἔπειτα ὁ Σιμωνίδης. Τὰ τρία δ' ἐκεῖνα πρωτότυπα φύλλα ἠγόρασεν ἢ βιβλιοθήκῃ τῆς Λειψίας, εἰς ἣν κατετέθησαν καὶ τὰ δύο ἀπόγραφα τοῦ Σιμωνίδου. Οὕτως ἐγνωρίζοντο ἤδη τὰ ἐννέα δέκατα τοῦ ὅλου ἑλληνικοῦ κειμένου τοῦ Ποιμένους, ὅπερ ἐξεδίδετο τὸ πρῶτον τῷ 1856 ὑπὸ τοῦ Ρουδόλφου Anger κοινῇ μετὰ τοῦ Γουλιέλμου Dindorf καὶ ἐν ἐτέρῃ ἐκδόσει ὑπὸ τοῦ Tischendorf. Ἐν τούτοις δ' ἡ ἐπιτυχία τῆς πωλήσεως τοῦ Ἐρμᾶ εἰς τὴν λειψιακὴν βιβλιοθήκην καὶ ἡ φήμη ἢ ἐκ τῆς δημοσιεύσεως αὐτοῦ, προάγγελος τῆς ἐπιτυχίας καὶ ἐν τῇ πωλήσει τῶν ὑπὸ τοῦ Σιμωνίδου παραπεποιημένων χειρογράφων, δὲν ἄρῃεν ἥσυχον τὸν πλαστογράφον. Μικρὸν δὲ μετὰ μικρὸν ἐμύθευε περὶ εὐρέσεως καὶ ἄλλων κωδίκων τοῦ Ποιμένους, ἅτινα ἔλεγε τέλος δέκα, ὧν τὸ ἀρχαιότατον, ἀνακαλυθὲν δῆθεν ὑπ' αὐτοῦ τῷ 1852 ἐν τῇ κατὰ τὸ Σίναιον ὄρος ἑλληνικῇ μονῇ, ἀνήκειν εἰς τὸν πρῶτον μετὰ Χριστὸν αἰῶνα, παριστάνετο δῆλα δὴ σύγχρονον τοῦ συγγραφέως, ὅστις ὑπὸ τῶν παλαιότερων θεολόγων ἐπιστεύετο ἀκμάσας τὸν πρῶτον αἰῶνα. Ἡ δ' ἐκπληξὶς ἠῦξάνεν, ὅτε ὁ Σιμωνίδης ἐκ τῶν κεκρυμμένων ἐκείνων θησαυρῶν, οὗς, διάφορα καὶ ἄλλοτε ἄλλα ψευδόμενος, ἀπέφραγε νὰ ἐπιδείξῃ, ἐράνη πρόθυμος νὰ παρουσιάσῃ ἓνα τῶν πολυτιμοτάτων, κώδικα τοῦ Ἐρμᾶ παλιμψιστον. Ἀλλὰ δὲν ἐπρόσθεσε νὰ χαρῆ ἐπὶ τῇ ἐπιτυχίᾳ τοῦ δόλου ὁ Ἀλέξανδρος Λυκούργος καὶ ἡ ἀστυνομία τοῦ Βερολίνου ἀπεκάλυψαν τὸν ἀπατεῶνα, καὶ ἐν τῷ δωματίῳ αὐτοῦ εὐρέθησαν τὰ ἐξ ἄλλων

χειρογράφων ἀποκεινόμενα τεμάχια περιγραμμένων καὶ αἱ ὕλαι, δι' ὧν ὁ Σιμωνίδης παρεσκεύαζε τότε πρῶτον τὸ παλιμψιστον. Καταλιπὼν δὲ κακῶς κακῶς τὴν Γερμανίαν, ἐτράπη εἰς τὴν Ἀγγλίαν, ὅπου ἐπὶ ἔτη ἐξηκολούθησεν ἀπατῶν τοὺς φιλολόγους καὶ πωλῶν πλαστὰ χειρόγραφα, ἕως τῷ 1859 ἐξέδιδεν ἐν Λονδίῳ συγγραφήν ἐπιγραφομένην «Ὀλίγα ἐκ πολλῶν περὶ τοῦ ἀποστολικῆ πατρὸς Ἐρμᾶ». Ἐν ταύτῃ δὲ σὺν τοῖς ἄλλοις ἐδημοσιεύετο καὶ τὸ λοιπὸν ἑλληνικὸν τέλος τοῦ Ἐρμᾶ, περὶ οὗ μέχρις ἐκείνου τοῦ χρόνου οὐδεὶς εἶχε ποτε γείνει λόγος ὑπὸ τοῦ Σιμωνίδου. Ἐγραφε δ' ἐν τῇ δημοσιεύσει ἐκείνῃ ὁ Σιμωνίδης, ὅτι τὸ τέλος ἐκεῖνο τοῦ Ἐρμᾶ, τὸ τελευταῖον δέκατον τοῦ ὅλου, εἶχεν ἀντιγράψῃ ἐκ δύο χειρογράφων, τοῦ τελευταίου φύλλου τοῦ ἀγιορειτικοῦ κώδικος, ἐν ᾧ ἀνεγράφετο τὸ ὄνομα τοῦ βιβλιογράφου Κλήμεντος Πλατυγένους τοῦ Λαρισίου καὶ ἡ χρονολογία 1457, καὶ ἐξ ἀπογράφου τινὸς τοῦ 502 γραφέντος ὑπὸ Ἀμφιλοχίου τοῦ Λαοδικέως.

Ἄλλ' ἡ ἔκδοσις ἐκείνῃ τοῦ ἑλληνικοῦ τέλους τοῦ Ποιμένους, ὅπερ ὁ Σιμωνίδης ἀπλῶς εἶχε μεταφράσει ἐκ τῆς λατινικῆς, ψευδῆ λέγων περὶ τῶν κωδίκων ἐξ ὧν δῆθεν ἀντέγραψεν αὐτὸ, δὲν ἠξιώθη προσοχῆς, καὶ ἔμεινε μέχρι πρό τινα ὀλίγων ἐτῶν ἐντελῶς ἠγνοημένη. Ἐξηκολούθει δ' ἐκδιδόμενον τὸ ἑλληνικὸν κείμενον τοῦ Ἐρμᾶ μόνον κατὰ τὰ ἐννέα δέκατα ὑπὸ τῶν θεολόγων ἐπὶ τῇ βῆσει τῶν ἐν Λειψίᾳ ἀποκειμένων τριῶν πρωτοτύπων φύλλων καὶ τοῦ ἀπογράφου τῶν λοιπῶν ἐξ ἀθωνικῶν φύλλων ὑπὸ τοῦ Σιμωνίδου, ἵνα μὴ ἀναφέρω τὸ μικρὸν μέρος τὸ περιεχόμενον καὶ ἐν τῷ Σιναιτικῷ κώδικι. Περὶ δὲ τῆς μονῆς ἐν ἣ εἶχεν εὐρεθῆ ὁ κώδιξ ἐκεῖνος τοῦ ἀποστολικῆ πατρὸς, ὁ μόνος πλὴν τοῦ Σιναιτικῆ ἐξελεγχθεὶς γνήσιος ἐκ τῶν πολλῶν οὗς ἀπηρίθμει ὁ Σταχειρίτης πλαστογράφος, καὶ περὶ τῆς εὐρέσεως τῶν ὑπολοίπων πρωτοτύπων φύλλων, ἐξ ὧν εἶχε γείνει τὸ ἀπόγραφον τοῦ Σιμωνίδου, ἐπὶ μακρὰ ἔτη οὔτε φροντίς οὔτε λόγος εἶχε γείνει ὑπὸ τῶν θεολόγων.

Οὕτως εἶχον τὰ κατὰ τὸ ἑλληνικὸν κείμενον τοῦ Ἐρμᾶ, ὅτ' ἐν ἔτει 1880 ἀνέλαβον τὴν σύνταξιν τῶν ἑλληνικῶν χειρογράφων τοῦ Ἁγίου Ὄρους. Εὐρισκόμην δ' ἐν τῇ μονῇ Γρηγορίου, κειμένη κατὰ τὰ δυσμικὰ παράλια τῆς ἀθωνικῆς γεσονήσου, καὶ εἶχον ἤδη καταγράψῃ τὰ ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τῆς μονῆς ἀποκείμενα χειρόγραφα, ὅτε ὁ λόγιος βιβλιοφύλαξ Βίκτωρ ἔφερε μοι πρὸς καταγραφήν μικρὸν κώδικα ἐξ μόνον φύλλων, λέγων ὅτι τὰ λοιπὰ φύλλα τοῦ χειρογράφου εἶχεν ἀρχειῖσαι πρὸ πολλῶν ἐτῶν κατὰ τὰς ἐν τῇ μονῇ παραδόσεις ὁ Μηνᾶς Μινωίδης. Τοῦτο τὸ ὄνομα ἔφερεν Ἕλληνα λόγιον, ὅστις, ὑπηρετῶν τὴν γαλλικὴν κυβέρνησιν, εἶχε πράγματι πλουτίσει κατὰ τὴν πέμπτην δεκάδα τοῦ ἡμετέρου αἰῶνος τὴν Ἐθνικὴν βιβλιοθήκην τῶν Παρισίων διὰ πολλῶν χειρογράφων λησθέντων ἐκ τῶν ἀγιορειτικῶν μονῶν. Ἄλλ' ἐπὶ τοῦ προκειμένου ἦτο προφανές, ὅτι τὸ ὄνομα τοῦ Μινωίδου συνεχέετο μετὰ τοῦ τοῦ ἀρπαγῆ Σιμωνίδου. Ἀληθῶς τὸ ἐπιδείχθην μοι χειρόγραφον οὐδὲν ἄλλο ἢ τὸ κώδιξ

ΠΑΝΟΜΟΙΟΥΤΥΠΟΝ ΤΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΙΚΟΥ ΚΩΔΙΚΟΣ ΤΟΥ ΕΡΜΑ

τοῦ Ἑρμᾶ, καὶ δὴ, ὡς ἀνεγνώρισα κατόπιν, αὐτὸς ἐκεῖνος ἐξ οὗ ὁ Σιμωνίδης εἶχεν ὑπεξαίρεισε τὰ τρία εἰς τὴν βιβλιοθήκην τῆς Λειψίας πωληθέντα φύλλα καὶ ἐξ οὗ εἶχεν ἀντιγράψει τὰ λοιπὰ ἐπ' ἕτης ἐν τῇ αὐτῇ βιβλιοθήκῃ κατατεθέντα. Ἐγράφη δὲ ὁ κώδιξ κατὰ μὲν τὸν ἕτερον τῶν πρώτων ἐκδοτῶν τοῦ ἑλληνικοῦ κειμένου Anger τὸν 18 αἰῶνα, κατὰ δὲ τὴν ἐμὴν γνώμην τὸν 18. Ἡ δ' ἐμὴ χρονολογία συμπίπτει πρὸς τὴν ὑπὸ τοῦ Tischendorf διὰ τὰ ἐν Λειψίᾳ φύλλα ὀρισθεῖσαν, ἣν δὲν ἐγνώριζον, ὅτ' ἐνέγραφον ἐν Ἀγίῳ Ὄρει εὐθὺς ἐπὶ τῇ βράσει τῆς πρώτης ἐντυπώσεως τὸν 18 αἰῶνα εἰς τὸν καταλογὸν μου. Καὶ τότε μὲν, ἐπειγόμενος καὶ μὴ ἔχων ἐν Ἀγίῳ Ὄρει τὰ ἀναγκαῖα βοηθήματα, ἤρκεσθην εἰς τὴν καταγραφήν τοῦ κώδικος καὶ τὴν λήψιν ἀναγκαίων ἄλλων περὶ αὐτοῦ σημειώσεων. Ἐλθὼν δ' εἰς Ἀθήνας καὶ δεόντως μελετήσας τὸ τράχημα, ἐπέστην ἀδιστακτικῶς περὶ τῆς ἀμοιβαίου-ητος τῆς ὑπαρχούσης μεταξύ τῶν γρηγοριακῶν

καὶ τῶν λειψιακῶν φύλλων, ἀποτελούντων ἀπάντων ὁμοῦ ἓνα καὶ τὸν αὐτὸν κώδικα. Οὐ μόνον αἱ διαστάσεις ἐκεῖνων τε καὶ τούτων εἶνε αἱ αὐταὶ (ὕψος 21, 5 καὶ πλάτος 14 ἑκατοστῶν τοῦ μέτρου δι' ἐκάστην σελίδα, ἐν δὲ τῷ γεγραμμένῳ μέρει ὕψος μὲν 18, 5, πλάτος δὲ 12 ἐκάστης σελίδος περιεχούσης κατὰ μέσον ὄρον 72 στίχους, ὧν ἕκαστος περιλαμβάνει γράμματα περὶ τὰ 90), οὐ μόνον ὁ αὐτὸς εἶνε ὁ ρυθμὸς τῆς γραφῆς καὶ ὁ αἰὼν καθ' ὃν ἐγράφησαν ἐκεῖνα τε καὶ ταῦτα, ἀλλὰ καὶ τὰ φύλλα συμπληροῦσιν ἀλλήλα, ἀποτελουμένου οὕτως ἐν ὅλῳ κώδικος, περιέχοντος τὰ ἐννέα πρῶτα δέκατα τοῦ Ποιμένος τοῦ Ἑρμᾶ. Λείπει δὲ κατὰ ταῦτα μόνον τὸ τέλος, τὸ τελευταῖον δέκατον, ὅπερ δὲν ἐσώζετο ἤδη κατὰ τὴν ἐπίσκεψιν τοῦ Σιμωνίδου συμφώνως πρὸς τὴν παράδοσιν τῆς μονῆς, καὶ ἄλλως δὲ ἀποδεικνύεται μὴ ὑπάρχον τότε πλέον, διότι ἄλλως ἢ θὰ ὑπεξῆρει αὐτὸ ὁ Σιμωνίδης μετὰ καὶ τῶν τριῶν ἄλλων πρωτοτύπων φύλλων ἢ θάντέ-

γραφεν, ὡς ἐπράξε διὰ τὰ λοιπὰ ἐξ, ἅτινα δὲν ἦδυνήθη νὰ ὑπεξαίρῃσθαι. Κατὰ ταῦτα δὲ καὶ ἐντεῦθεν ἀποδεικνύεται, ὅτι τὸ ὑπὸ τοῦ Σιμωνίδου ἐν Λονδίῳ δημοσιεῦθην τῷ 1859, τέσσαρα δὴλα δὴ ὅλα ἔτη μετὰ τὴν ἐν Λειψίᾳ διαμονὴν του, ἑλληνικὸν τέλος τοῦ Ποιμένος εἶνε πλαστούργημα αὐτοῦ κατὰ μετάφρασιν ἐκ τῆς λατινικῆς μεταφράσεως, τὰ δὲ ὑπ' αὐτοῦ γραφέντα περὶ δῆθεν ἀντιγραφῆς αὐτοῦ ἐκ δύο παλαιοῦν χειρογράφων εἶν' ἐκ τῶν συνήθων μυθευμάτων τοῦ Σιμωνίδου.

Συνιδῶν δὲ τὴν σημασίαν τοῦ γρηγοριακοῦ κώδικος τοῦ Ἑρμᾶ, ἔλαβον τῷ 1883 πλήρες τῶν ἐξ ἐκείνων φύλλον ἀντίγραφον, γενόμενον μετὰ πλείστης ὁσῆς ἐπιμελείας ὑπὸ τοῦ καὶ κατὰ τὴν ἐν τῷ Ἁγίῳ Ὅρει τῷ 1880 τετράμηνον διαμονὴν μου συνεργασθέντος μετ' ἐμοῦ μαθητοῦ μου κ. Φιλίππου Γεωργαντζᾶ, νῦν διδάκτορος τῆς φιλολογίας καὶ διευθυντοῦ τοῦ ἐν Ἀθήναις διδασκαλείου. Ἐπὶ τῇ βᾶσει δὲ τοῦ ἀντιγράφου ἐκείνου καὶ τῆς ἐξαίρετου ἐκδόσεως τοῦ Ἑρμᾶ ὑπὸ Gebhardt καὶ Harnack ἐδημοσίευσεν τῷ 1888 ἐν Κανταβριγίᾳ τῆς Ἀγγλίας παραβολὴν τοῦ κειμένου μετὰ καὶ τοῦ ἱστορικοῦ τῆς εὑρέσεως τοῦ κώδικος. Ὁ δ' ἐν Κανταβριγίᾳ καθηγητῆς τῆς θεολογίας κ. Ἰωσήφ Armitage Robinson προέταξεν εὐγενῶς ἴδιον πρόλογον¹.

Ἡ δημοσίευσίς δ' αὕτη ἐκίνησε τὰ μέγιστα τὸ διάφορον τῶν θεολόγων, εὐλόγως συζητηθέντων ἐπὶ τῇ εὑρέσει τοῦ ὅπωςδῆποτε παλαιοῦ κώδικος τοῦ Ἑρμᾶ, εἰς ὃν τὸ ἐξῆς εἶδει νὰ βασιζῶνται αἱ ἐκδόσεις, ἐν ᾧ ἐπὶ τρεῖς δεκαετηρίδας καὶ πλέον ὡς ἀρχέτυπον τοῦ πλείστου μέρους τοῦ ἑλληνικοῦ κειμένου ἐχρησίμευε τὸ ἀπόγραφον τοῦ Σιμωνίδου. Ἡ δὲ νέα παραβολὴ ἐξήλεγχε μὲν τὴν ἐπιπολαιότητα ἢ καὶ σκόπιμον διαστροφὴν τῶν ἀναγνώσεων τοῦ Σιμωνίδου, ἀπέδεικνε δ' ὀρθὰς πλείστας ὅσας τῶν ὑπὸ τῶν ἐκδοτῶν γενομένων διορθώσεων, παρεῖχε δὲ καὶ νέας διορθώσεις εἰσακτέας εἰς τὸ κείμενον. Διὰ ταῦτα πάντα ἀσπασίως ἔγινε δεκτὸν ὑπὸ τοῦ θεολογικοῦ κόσμου τὸ ἐμὸν δημοσίευμα, πάμπολλα δ' ἐγράφησαν περὶ αὐτοῦ ἐν θεολογικοῖς ἰδίως περιοδικοῖς τῆς Γερμανίας καὶ τῆς Ἀγγλίας. Ἀλλὰ καὶ ἀγὼν μέγας ἐγεννήθη ἐξ αὐτοῦ, καὶ ὑπεκινήθη τὸ ζήτημα τῆς γνησιότητος ἢ μὴ τοῦ τέλους τοῦ ἑλληνικοῦ κειμένου τοῦ ὑπὸ τοῦ Σιμωνίδου ἐν ἔτει 1859 ἐκδοθέντος. Ἀληθῶς τὸ δημοσίευμα τοῦ Σιμωνίδου, ἐν ᾧ περιείχετο τὸ ὑπὸ τοῦ Σταχειρίτου νοθευτοῦ πλαστούργηθην τέλος τοῦ ἑλληνικοῦ κειμένου τοῦ Ποιμένος, ἀγνοήθη καὶ ἀμελήθη ἐπὶ πολλὰ ἔτη. ἐξεῖλκυσεν αἴφνης ἀπὸ τῆς λησμοσύνης τῷ 1887 ὁ Γερμανὸς θεολόγος Ἰωάννης Dräseke, μεθ' ὃν καὶ ἐξεδίδετο ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ Hilgenfeld κατὰ τὸ αὐτὸ ἐκεῖνο ἔτος νέα ἐκδοσίς τοῦ Ἑρμᾶ, περιλαμβάνουσα καὶ τὸ ὑποτιθέμενον ἐκεῖνο τέλος τοῦ ἑλληνικοῦ κειμένου, πιστευθὲν ὡς γνήσιον. Εἰς τὸν

καθηγητὴν Harnack, ἀντεπεξελθόντα κατὰ τῆς τοιαύτης ἀποδοχῆς ὡς γνησίον τοῦ νοθεύματος τοῦ Σιμωνίδου, εὐπρόσδεκτον ἐπικουρίαν παρέσχεν, ὡς εἰκόσ, ἢ ἐμὴ δημοσίευσίς, ἐξ ἧς ἀπέεικνύετο, ὅτι δὲν ἦτο ἀγιορειτικὴ ἢ προέλευσις τοῦ τέλους τοῦ Ἑρμᾶ καὶ ὅτι ὁ γρηγοριακὸς κώδιξ ἔστειροτο τοῦ τελευταίου φύλλου ἤδη κατὰ τὴν εἰς τὸ Ἁγιον Ὅρος ἐπίσκεψιν τοῦ Σιμωνίδου. Καὶ ὁ μὲν ἀγὼν μεταξὺ τοῦ Hilgenfeld καὶ Dräseke ἐξ ἑνὸς καὶ τοῦ Harnack ἐξ ἑτέρου περὶ τοῦ προκειμένου ζητήματος δὲν δυνάμεθα νὰ εἰπώμεν ὅτι ἔληξεν ἀκόμη ὀριστικῶς, εἶνε δὲ προφανές, ὅτι ἡ νοθεία τοῦ Σιμωνίδου ἐξακολουθεῖ νὰ μὲνη ἀναμφισβήτητος.

Τοσοῦτον πολυθρυλήτου ὄντος τοῦ γρηγοριακοῦ κώδικος τοῦ Ποιμένος τοῦ Ἑρμᾶ, νομίζω, ὅτι εὐπρόσδεκτον λίαν εἶνε τὸ κατὰ πρῶτον νῦν ἐνταῦθα δημοσιεούμενον πανομοιότυπον μιᾶς τῶν σελίδων αὐτοῦ¹, ἐκτελεσθὲν ἐπὶ τῇ βᾶσει φωτογραφίας, ἣν χάριν ἡμῶν ἐξεπόνθη ἐν Ἁγίῳ Ὅρει ὁ φίλος κ. Ἐρρίκος Brockhaus, νῦν καθηγητῆς τῆς ἱστορίας τῆς τέχνης ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Λειψίας.

Ἐν τέλει σημειῶν, ὅτι πρὸ μικροῦ ἀνεκαλύφθη ἐπὶ παπύρου ἐξ Αἰγύπτου, γεγραμμένου τὸν ὄγδον αἰῶνα, μικρὸν τεμάχιον τοῦ ἑλληνικοῦ κειμένου τοῦ Ἑρμᾶ, περιλαμβάνον τῆς Παραβολῆς Β' τὰς παραγράφους 7-10 καὶ τῆς Δ' τὰς παραγράφους 2-5². Εἶνε δ' οὗτος ὁ τρίτος γνωρίζομενος κώδιξ τοῦ Ἑρμᾶ μετὰ τὸν σιναιτικὸν καὶ τὸν γρηγοριακόν, ὦν ἀμφοτέρων ἐκείνων πολὺ ἑλλιπέστερος. Πόσον ἀπέχομεν ἀκόμη τῶν δέκα κώδικων, οὓς εἶχε συναποκομίσαι κατὰ φαντασίαν ὁ Σιμωνίδης, ἕως ἐπῆλθε διὰ τοῦ φωτός τῆς ἐπιστημονικῆς ἀληθείας ἢ διάλυσις τῶν ὄνειρων, ἅτινα εἶχον ἐπὶ τινι χρόνον βουκαλλῆσαι τὸν θεολογικὸν κόσμον, καὶ ἡ ἀποκάλυψις τῶν δόλων, οἵτινες εἶχον ἐφ' ἱκανὰ ἔτη κατατρίχυνε τὸ ἑλληνικὸν ὄνομα ἐν τῇ βορείᾳ Εὐρώπῃ.

* ΣΠΥΡ. Π. ΛΑΜΠΡΟΣ

¹ Ἡ σελὶς αὕτη, ἀνήκουσα εἰς τὸ 7 φύλλον τοῦ ὅλου κώδικος ἀπὸ τῆς ἀρχῆς, περιλαμβάνει τὸ κείμενον τοῦ Ἑρμᾶ ἀπὸ τῶν λέξεων τὰς ἰδίας ἑβδόμης ἐπιτίλω μετὰ τούτοις οὖν τοῖς διψυχῆσσι διὰ τὰς (ἐκδ. Gebhardt-Harnack σ. 182, 11-192, 12).

² Wilken Tafeln zur älteren griechischen Paläographie. Leipzig und Berlin. 1894. N° III.—Diels und Harnack Ueber einen Berliner Papyrus des Pastor Hermae ἐν τοῖς Sitzungsberichte der königlich preussischen Akademie der Wissenschaften zu Berlin. XXIII (1894).

¹ A collation of the Athos codex of the Shepherd of Hermas together with an introduction by Spyr. P. Lambros translated and edited with a preface and appendices by J. Armitage Robinson. Cambridge. At the university press. 1888.